

קפלן אריה (קיפי)

יליד 1924, פינסק, פולין

עלה לארץ ב-1932

התגייס לפלמ"ח ב-1941

הצטרף לפל"ם בסוף 1942

ה ע ם נ ה ר י ם ' ם

שעלו על הספינה והשתלטו עליה. על הספינה נשארו 11 מעפילים ושלושתנו. היות שהבריטים הבחינו בכוונתי לקפוץ למים, הופקד עלי מלח בריטי חמוש. ניצלתי הזדמנות וקפצתי למים. על החוף התקבלתי ע"י שרה יפה. משה, ידידה ואחד-עשר המעפילים הועברו למעצר בעתלית. הצוות היווני נעצר ושוחרר לאחר משפט. רב החובל נשפט ונאסר ל 8 חודשים, בעכו. מפקד "ברל כצנלסון" היה משה רבינוביץ. "ברל כצנלסון" היתה הספינה הראשונה שנתפסה ע"י הצי הבריטי.

"חביבה רייק" - חזרתי ליוון בתחילת '46. עד מאי '46 עסקתי עם המשלחת הישראלית של אונר"א ולוי שבט בקליטה ובגיוס מעפילים. לאחר זמן מה הצטרפו סמק, אברהם ליכובסקי ושלום בורנשטיין. ב-2 ביוני '46 עלו 462 מעפילים ל"חביבה רייק" ול"רפי 1". (על "רפי 1" עלו כ-150 מתוכם). מפקד "רפי 1", שמואל ינאי (סמק), הגדעוני - אברהם ליכובסקי, "חביבה רייק" - בפיקודי, הגדעוני - שלום בורנשטיין. סמוך לארץ עברו כל אנשי "רפי 1" ל"חביבה רייק", הצוות היווני עזב את "חביבה רייק" וחזר ליוון ב"רפי 1" עם ליכובסקי. צוות של מעפילים החליף אותם, חלקם - סלוניקאים עם ניסיון ימי.

בהתקרבו לארץ נתפסנו ע"י הצי הבריטי. המעפילים הורדו בחיפה ונעצרו בעתלית. הפלגה זו זכורה לי לטובה בזכות מזג אויר נוח, אוניות כשירות ומעפילים צעירים ומאודגנים היטב.

"הנרייטה סאלד" - בתחילת יולי '46 חזרתי לאתונה. יני אבידוב החליף את לוי שבט כנציג המוסד. נוסף לריכוד מעפילים בוגרים התחילה המשלחת לרכז בני נוער - רובם יתומים. אחרי הגיע גם סמק כנוסע סמוי. נשאלנו ע"י ינק אם נוכל לקחת ילדים בני 3-4 ומעלה, חלקם - עם הורים וקרובים וחלקם - ללא ליווי, וכן - אמהות לתינוקות ונשים הרות. ענינו בחיוב.

30 ביולי עלו על "הנרייטה סאלד" 400 מעפילים - יוצאי יוון ברובם, ועל "רפי 2" כ-150 מעפילים - ברובם יוצאי

בן למשה קפלן ז"ל ולרחל קפלן לבית כהן, לימים - אקשטיין ז"ל. הורי התגרשו בהיותי בן שנתיים. נשארתי עם אמי וקיימתי קשר מכתבים הדוק עם אבא, שהיגר למונטריאול, קנדה. ב-1932, בן שמונה, עליתי עם אמי לא"י.

למדתי ב"תרבות" פינסק, ובארץ - ב"תחכמוני" ירושלים, "אחד העם" ת"א, כפר הנוער "בן-שמן", באר-טוביה, "תיכון חדש" ת"א, "כדורי". הייתי בתנועת הנוער "גורדוניה". ריבוי מסגרות החינוך, שנבע משינוי מקומות העבודה של אמי (אחות במקצועה), פתח בפני שער למגוון דיסציפלינות, אנשי חינוך וחברים.

פלמ"ח, פלי"ם

באמצע 1941, גויסה מרבית כיתתי ב"כדורי" לפלוגה א' של הפלמ"ח. באמצע '42, גויסה הכתה לשרות מלא בפלמ"ח. עברנו קורס מכ"ם בכנרת, ונערכנו בכפר מנחם להגנה בפני פלישה אפשרית של רומל.

בסוף '42 התנדבתי לקורס מפקדי הסירות הראשון של הפלמ"ח בשדות-ים.

ההכשרה הימית שלי, מינואר '43 ועד ההפלגה בדלין לאיטליה, באוגוסט '45, כללה את קורס מפקדי הסירות מס' 1, שנמשך 3 חודשים, עבודה כלנצ'מן ב"עוגן" בנמל חיפה - 3 חודשים, כנער סיפון על ה"עמל" - 3 חודשים, דייג בספינות הדייג של הקיבוצים, עבודת סבלות וסוורות מפרכת ומחשלת בנמל חיפה וקורס החובלים הראשון בחיפה.

הפעילות בהעפלה וברכש

באוגוסט '45 הגענו - חמישה אנשי פלי"ם וגדעונים וחמישה-עשר שליחים, בדלין, לכארי, ומשם ליוון. היינו שלושה: משה רבינוביץ, ידידה צפירי ואני.

"ברל כצנלסון" ב-16 בנובמבר '45 הפלגנו באוניית המעפילים "ברל כצנלסון" עם 211 מעפילים מיוון. ב-22 לנובמבר, הגענו לחוף שפיים. במהלך ההורדה הופיעה משחתת. לאחר זמן הגיעה סירת מגוע עם קצין ומלחים,

הונגריה. סה"כ עלו 546 מעפילים, כולל שני תינוקות שנולדו בדרך.

"הנרייטה סאלד" היתה בפיקודי ו"רפי 2" - בפיקודו של שמואל ינאי. הגדעוני היחיד היה יוסקה לזרובסקי.

על "הנרייטה סאלד" הפליגו 28 תינוקות עד גיל שנתיים (כולל שני התינוקות שנולדו בהפלגה), 19 נשים הרות, 180 ילדים מגיל שנתיים ועד שש-עשרה, חלקם הגדול - יתומים. התנאים היו קשים הרבה מעל למצופה.

ליד האי ניסיני התקלקל המנוע. עגנו באי, אך גורשנו ממנו ע"י משפחת רועים שיעצו לנו לעגון באי קמיליה לצורך תיקונים. הם הרשו לנו לשאוב מים מהבאר שלהם.

ביקשנו מינק אבידוב לספק לנו חלקי חילוף, מזון, דלק, מים, תרופות וצוות נוסף לטיפול בילדים. בספינה שהגיעה עם ההספקה הגיעו גם בנימין ירושלמי איש המוסד, והאחיות הרפואיות רבקה ובוסיה.

ב-1 לאוגוסט העברנו את המעפילים בים שקט מ"רפי 2" ל"הנרייטה". הצוות היווני של "הנרייטה" חזר ליוון, וצוות מעפילים תפס את מקומו. המכונאי היווני התנדב להישאר אתנו באוניה בגלל מצבו הלקוי של המנוע.

הגענו לשדות-ים אך לא ראינו סימנים מהחוף להכנות להורדת המעפילים. הפלגנו צפונה. משחתת הגיעה והפנתה אותנו לחיפה, לעגינה צמודה ל"גור", מחוץ לנמל.

לא רחוק מאתנו עגנו שתי צלבניות - "אג'קס" ו"מאוריציזוס". כמו כן היו שם גם שלוש משחתות וספינות משמר. הבריטים העלו על "הנרייטה" כיתת מלחים חמושה, אבל הילדים ובני הנוער הקיפו אותם ונטרלו אותם מפעולה.

החום היה כבד והמעפילים היו מותשים ורעבים. לשמחתנו הגיעה ספינת מנוע של "עוגן" עם מזון, מים, חלב ולחמניות טריות. באחת מכיכרות הלחם הועברה לנו הודעה שעומדים לגרשנו לקפריסין, והוראה להתנגר לגרוש ולחבל באוניות הגירוש באמצעות חומרי החבלה המוצפנים בכד חלב.

התנאים באוניה החמירו משעה לשעה. למראה הסבל של תינוק, ניסה אחד האבות, ניצול מחנה ריכוז, לשים קץ לחיי התינוק. ברגע האחרון אנשים מנעו זאת ממנו. הלילה ירד והייתה הקלה בחום. ב 13 באוגוסט, ב-3 בבוקר, ניסו הבריטים לגרור אותנו. אחד המעפילים קפץ למים וסכין בפיו, וחתך את חבל הקשירה. ניסיונות הבריטים לעלות על האוניה נכשלו בשל ההתנגדות העזה של המעפילים.

שלושה קצינים הגיעו לנסות לשכנענו להיכנס לנמל. סירבנו, ואז הופיע מפקד השייטת. לבקשתו ירדתי לסירתו. במהלך ניסיונות השכנוע שלו גיליתי לו שידוע לנו על כוונת הגירוש לקפריסין. הוא נדהם והכחיש. כאשר אמרתי לו, שאם יערוך לכך שלא נגורש, ניכנס בעצמנו לנמל, השיב, לאחר היסוס קל: "מצטער, אני לא יכול לערוך לכך".

נפרדנו. שוב החלו ניסיונות ההשתלטות של הבריטים. המעפילים, כולל הילדים והנוער, נכנסו לאקסטזה לוחמנית. ילדים קטנים חבטו במקלות על ידי המלחים

שניסו לטפס על האוניה. זרם מים שהתיוזו הבריטים כדי לפזרנו, רק סייע להחיות את נפשותינו ולחזקנו במאבק. לאחר כ-6 שעות ולאחר שהטילו הבריטים פצצות עשן גם בין התינוקות, הפסקנו את המאבק ונגררנו לנמל. המעבר לאוניית הגרוש התנהל ללא התנגדות ממשית. החפצים, חומרי הנפץ ומכשיר הקשר נלקחו מהאנשים. לאחר הפלגה לילית לפמגוסטה הועברנו למחנה המעצר 55 בקראולוס. ב-14 באוגוסט החל פרק חדש.

מחנות המעצר בקפריסין

החלטנו שאני אצור את הקשר עם הבריטים כנציג המעפילים. הובלנו למחנה 55 אחרי אנשי "גור". התברר שהבריטים ערכו חיפושים בבגדי המעפילים, לקחו את רכושם, כולל שעונים, והפרידו בין מגורי הנשים והגברים. פניתי ל-4-5 קצינים ובראשם קצין עם פס אדום על כובעו, ותבעתי להפסיק את החרמת הרכוש המועט, החיפושים והפרדת הנשים מהגברים לשני מחנות. הככיר השיב: *These are the King's regulations*, והוסיף שכך נוהגים בכל מחנות המעצר. תיארתי בפניו את הניתוק ואת הסבל שעברו המעפילים במהלך המלחמה, והדגשתי, שבשום פנים לא נסכים להפרדה, ואם יהיה צורך נמחה בכוח. הקצין הככיר הרחיק לעצמו והכריז:

"The man is right. Never mind the King's regulations". הושג מהפך. החיפושים נפסקו, המעפילים התארגנו למגורים לפי הארגונים באוניה ובמחנות, רבים מהם בגרעיני הקיבוצים, לפי תנועות הנוער. תוך יום נפתחו בית-תינוקות ומחנה לילדים ולנוער, עבור 180 מהם. בקרב היוונים בלט מנהיג פרטיזנים סמכותי בשם עזריה. המכונאי היווני, דמות מופלאה, השקיע עצמו במחנה הנוער. הגרעונית מלכה רופא הפעילה את מחנה הנוער. אני הוכרתי ע"י הבריטים כמנהיג המחנות - מושג שאול ממחנות שבויים. תוך יום - יומיים הסכימו הבריטים שהכנת המזון תיעשה ע"י קבוצות המעפילים, ושהניהול הפנימי ייעשה כולו ע"י ארגוני המעפילים. הבריטים נמנעו מכניסה למחנות.

תוך כ-3 שבועות הגיעו מעפילים מ-4 אוניות נוספות. המחנות הכילו עתה למעלה מ-4000 מעפילים, כ-20 מלוויים וגדעונים, וכ-40 אנשי צוותים זרים. ב "מועצת" הימאים והגדעונים נקבעה המדיניות הבאה: נימנע מגרירת המעפילים למלחמות שאין הניצחון מובטח בהן; המחנות ינוהלו ע"י ועדי המעפילים; נמנע מהבריטים להתערב בחיי המחנה; יונהג מעבר חופשי בין חמשת המחנות בקראולוס; יוקם ארגון הגנה פנימי שיעסוק בהכשרה צבאית של המתנדבים, (לימים - שורות המגינים); ננהג בבריטים לפי הקו של "חיה ותן לחיות"; נחיש את חזרתם של חברינו לפעילות בהעפלה, ושל הצוותים הזרים - למקומות מגוריהם. סמק נתמנה לטפל בכך עם חברים נוספים.

מנות המזון התקניות שספקו הבריטים היו מצומצמות מאד. שרר רעב ממש.

ב-7 בספטמבר הגיעה משלחת של הג'וינט שהתרכזה בשיפור-מה של המזון, התברואה והביגוד, בעיקר - לקבוצות מיוחדות, כגון ילדים, נשים בהריון, עובדי שרותים וכו'. דומני שהם הגדילו את מנת הלחם היומית מ-150 גר' שהקציבו הבריטים בעוד 150 גר' לכולם.

במהלך החודשים הבאים השתפר המצב בהדרגה בשל תוספות המזון מהג'וינט. מאוחר יותר נתקבלו תוספות מזון ממוסדות הישוב, הברחות מקפריסין, חבילות לפרטים מהארץ.

נוצר קשר יומיומי כמעט ביני לבין מפקד חמשת מחנות קראולוס. בעקבות זאת ועקב לחץ מצד המעפילים, נוצרה זרימה חופשית של אנשים בין המחנות בשעות היום. הילדים והנוער הורשו לצאת לרחיצה בים, התאפשרו בקורי חולים כבי"ח בניקוסיה, הוגברה הספקת מי השתייה והרחצה, וכן חלו שיפורים אחרים בתנאי המעצר.

לאחר כ-3 שבועות הופיעה משלחת סיוע של הג'וינט, שכללה את ד"ר חיים שיבא שהיה שליח המוסדות. לאחר זמן הגיע זאב אהרון עם אנשי חינוך ורפואה, והם החליטו להשתכן במחנה 55, ולא במלון מחוצה לו. זה היה צעד חיובי ביותר. עד דצמבר '46 הגיעו לקראולוס למעלה מ-10000 איש, והמחנה הראשון בדקילה נפתח.

בדצמבר '46 עלו ארצה 1000 המעפילים הראשונים. היו אלה אנשי ה"גור" וה"הנרייטה סאלד", ואני ביניהם. יואש צידון קיבל ממני את הפיקוד על המחנות.

(ב-1991 התפרסם ספרו המקיף של ד"ר נחום בוגנר על מחנות קפריסין בין '46 ל-'48. ספר מומלץ מאד.)

מינואר '47 עד יולי '47 פיקחתי בנמל חיפה על הכנת "אנצו סירני" לחזרתה לאיטליה, עסקתי בגיוס חברים לקורסים של הפלי"ם, התמנתי למפקד הפלי"ם למשך כמה חודשים, ולפי דרישתי חזרתי לעבודת ההעפלה באירופה.

ביולי '47 התמנתי להכין את "קדימה" יחד עם זאב רותם במספנה שבאי פלסטרינה הסמוך לוונציה. כדי להחיש את העבודה הוצע לעבור לשימוש בצנרת המשמשת לבניית פיגומים. תודות לחיתוך חומרי הבנייה מראש, שהתה "קדימה" במספנה 5 ימים בלבד. "קדימה" לקחה 794 מעפילים בוונציה.

במג'נטה עבדתי כ-2-3 חודשים בהכנה ובאריזת משלוחי נשק לארץ, והשתתפתי בהעלאת מעפילים להפלגה ארצה. במרץ ואפריל '48 פיקחתי על הכשרת "טירת צבי" במספנה בנאפולי. ב-3 באפריל הפליגה ארצה עם 798 מעפילים שהועברו מהיפה לקפריסין, כרוגמת "קדימה".

יהודה ארזי מינה אותי לנציג הבעלים כמפקד על אונית הרכש האיטלקית "רסורקציו" (התחיה). האוניה הגיעה לנמל תל אביב עם מטען של 25 תותחי אורליקון 20 מ"מ חדשים, 5000 רובים, 200 מקלעים ו-17 מיליון כדורים

המיועדים לכאורה לארץ דרום- אמריקאית. בערב פסח '48 נפרק המטען בנמל ת"א. זו היתה אונית הנשק השניה שהגיעה ארצה, והיא ביצעה 10 הפלגות רכש עד אמצע '49.

בכך הסתיימה פעילותי במסגרת המוסד להעפלה והפלי"ם - חמש שנים מסיום קורס מפקדי הסירות.

חיל- הים

באפריל '48 התמנתי כמפקד בסיס חיפה. הגרעין הראשון היה חלק מאנשי פלוגת הנמל של הפלי"ם. בהדרגה גייסנו אנשים ששרתו בצי הבריטי, צי הסוחר, מפעלי תעשייה, פלוגות ימיות, חניכי ביה"ס הימי חיפה, ורבים אחרים, ללא ניסיון ימי.

בסוף מאי התמנתי כמפקד אונית הדגל "וג'וד" (ק 18). המבצעים מפורטים בספרו של אליעזר טל - "מבצעי חיל הים במלחמת הקוממיות". כמה אירועים בולטים היו הפגזות צור ועזה, נסיון שלא הצליח למנוע מ"אלטלנה" להגיע לחוף ת"א, "מבצע השודד" - תפיסת אוניה איטלקית ובה 8000 רובים ותחמושת שנרכשו ע"י הסורים והועברו ע"י "הגנה" ו"וג'וד" ארצה, בסוף אוגוסט '48. (ראה מבצע שלל 1-2-3).

ב-19 לאוקטובר תקפו "הגנה", "וג'וד" ו"נגה" בפיקודו של דוד מימון קורבטה מצרית שהורידה תגבורת חיילים ליד אשקלון. לקרב הצטרפו מטוסים מצריים. ב"הגנה" נהרג אדם אחד ונפצעו חמישה. ה"הגנה" הפילה ספיט פייר מצרי. "וג'וד" נפגעה מאש תותחי החוף ומרסיסים של פצצות אויר אך הפילה את המטוס המצרי שתקף אותה. מים חדרו לאוניה אך הצלחנו לסתום את החורים. התקרבו לקורבטה המצרית לטווח של כ-1500 מטר, ופגענו בה בעשרות פגזים של אורליקון 20 מ"מ. נותק המגע אתה. בדו"ח מודיעין דווח שהקורבטה נגררה לפרוט סעיד.

במשך כל התקופה לקחנו חלק באבטחת תנועת האוניות לארץ וממנה.

בנובמבר '48 העברתי את הפיקוד על "וג'וד" למוקה לימון, ונתמנתי למפקד הימי של יחידת הנחיתה. ביצענו שתי הנחתות בחוף סיני במטרה לחבל במסילת הרכבת. הניסיון השני הצליח.

לאחר שירות כמפקד נמל חיפה, התמנתי ע"י שלמה שמיר למפקד פעולת ההצפה של "אלטלנה" ובמסגרת זו פיקדתי גם על בסיס יפו. בפקודת בן-גוריון הוטבעה "אלטלנה" כ-15 מייל מערבה מת"א.

בשנת 1950 נשלחתי ע"י צה"ל ללימודים בארה"ב, בקבוצה שכללה כ-10 קצינים, מהם חמישה מחיל-הים. להפתעתי הציעה לי ועדת הקבלה ב-MIT להיכנס היישר ללימודים לתואר מוסמך למדעים במינהל תעשייתי. זאת בהסתמך על חוק המאפשר זאת במדינות מסצ'וסטס וניו-יורק. לאחר שנתיים מאומצות מאד סיימתי את לימודיי בהצלחה.

מעפילי "הנריאטה סולר" ו-"יגור" הראשונים בקפריסין

בסוף '52 התמניתי לראש מחלקת המשק וחבר המטה המתאם של חיל-הים. מפקד החיל היה מוקה לימון. התפקיד כלל אחריות מטה לכלל הצד הלוגיסטי של החיל.

מפקדי החיל - מוקה לימון ושמואל טנקוס - קיבלו על עצמם לקצץ את תקציב חיל הים ב-40% כדי לסייע במימון רכישת שתי משחתות לימים "אח"י יפו" ו"אח"י אילת". אני התמניתי כיו"ר צוות "צימוק", שתכנן את השינויים בחיל. הודות לשיתוף פעולה מלא של מפקדי היחידות הושגה המטרה. הנטל התפור על כל

מספטמבר '57 הייתי ראש מחלקת ציוד בחיל הים, כדרגת אל"מ, וחבר המטה המתאם בפיקודם של שמואל טנקוס ויוחאי בן-נון. בתקופה זו עסקנו בקליטת הצוללות, סטרים חדשים וספינות נחיתה, הקמנו בסיס צוללות בחיפה ובסיס נוסף באשדוד, ויזמנו את הקמת מוזיאון חיל הים וההעפלה. סיימתי את התפקיד בסוף '62 ויצאתי לגמלאות ב-'64. פניתי לעסקים פרטיים שעיקרם ספנות ותעשיית המתכת. אני נשוי מ'48 לכינה, אהבת נעורי, אב לדבאי נגה ובעז, וסב לשבעה נכדים.

יחידות החיל והיה כרוך בצמצום כוח האדם, דימום כלי שייט, צמצום פעילות ומלאי, הקטנת מצבת הרכב האישי וכו'. שתי המשחתות נקנו באמצע '55 ונכנסו לשירות פעיל '56.

לקראת מבצע קדש ב-'56 התמניתי לסגן מפקד חיל החימוש בפיקודו של עמוס חורב. בתום הקרבות היה עיקר המשימה שיקום מהיר של ציוד הלחימה וקליטת השלל הרב.

במחנות אלה נעצרו 51,530 מעפילים מ-39 אוניות שנתפשו ע"י הבריטים בתקופה שבין 13.8.46 ל-28.4.48, ולהם נולדו 2,200 תינוקות